

Paweł Rabczyński

"Jedna prawda, dwie księgi : nauki przyrodnicze a teologia w Ośrodku Badań Interdyscyplinarnych Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie", Filip Krauze, Kraków 2008 : [recenzja]

Forum Teologiczne 11, 201-204

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM TEOLOGICZNE XI, 2010
PL ISSN 1641–1196

Filip Krauze, *Jedna prawda, dwie księgi. Nauki przyrodnicze a teologia w Ośrodku Badań Interdyscyplinarnych Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, ss. 223.

Czy między naukami przyrodniczymi a teologią istnieje konflikt? Czy pozytywistycznie rozumiana nauka wszystko wyjaśni? Czy teologowie powinni popaść w kompleksy z powodu uprawiania dyscypliny, która nie mieści się we współczesnych kanonach naukowości? Na te zwłaszcza i podobne pytania odpowiada w swej książce ks. Filip Krauze, kapłan archidiecezji gdańskiej, doktor nauk teologicznych, absolwent Instytutu Teologii Fundamentalnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, z zamiłowania informatyk i podróżnik.

Już tytuł książki *Jedna prawda, dwie księgi...* wprowadza czytelnika w gąszcz zagadnień – nie bójmy się powiedzieć – tak ciekawych, jak i trudnych, ponieważ wymagających gruntownego przygotowania metodologicznego. Autor musiał bowiem zestawić i porównać (gwoźli ścisłości należy dodać, że tylko w ograniczonym zakresie) dwie dyscypliny różniące się pod względem źródeł poznania, przedmiotu, sposobu opisu rzeczywistości, stosowanych metod badawczych. Jako teolog mógł to uczynić tylko na płaszczyźnie teologii fundamentalnej, rozumianej jako dyscyplina pogranicza, która podejmuje dialog i korzysta z osiągnięć innych dyscyplin, w tym nauk przyrodniczych. „Bez tej wiedzy, jak słusznie zaznacza ks. Krauze, groziłoby teologii ryzyko braku kontaktu z kontekstem kultury, której nauka jest ważnym elementem” (s. 36).

Podjęta przez gdańskiego teologa problematyka jest ważna i aktualna w kontekście osobowej decyzji wiary poszczególnych chrześcijan, których poglądy podlegają w sferze światopoglądowej nieustannie konfrontacji z wynikami badań nauk przyrodniczych, tak często wykorzystywanych do niemającej żadnych podstaw naukowych walki ideologicznej. Jak podkreśla autor recenzowanej pracy w uzasadnieniu wyboru tematyki, „zbadanie przesłanek kontek-

stów odkrycia i uzasadnienia teorii naukowych może się okazać pomocne dla poznania analogicznych kontekstów występujących w przypadku treści religijnych, szczególnie jeśli się uzasadni, iż zarówno rozum, jak i wiara opierają się na odmiennych aspektach tej samej racjonalności” (s. 33). Wydaje się, że przytoczone stwierdzenie stanowi klucz do zrozumienia całego wywodu naukowego ks. Krauzego. *Ratio* (nauki przyrodnicze) nie wyklucza i nie sprzeciwia się *fides* (teologia). Odwołując się do poetyckiej metafory Jana Pawła II, zawartej w encyklice *Fides et ratio* (1998), można powiedzieć, iż są to „dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”.

Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (dziś już Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), wcześniej Ośrodek Studiów Interdyscyplinarnych, funkcjonuje przy Wydziale Filozoficznym jako jednostka badawczo-dydaktyczna. Jak twierdzi ks. Krauze, geneza powstania tej instytucji łączy się z namysłem naukowym dwóch wielkich uczonych: ks. prof. Kazimierza Kłósaka oraz kard. Karola Wojtyły. Pierwszy, w warunkach powojennej konfrontacji myśli chrześcijańskiej z ateistyczną ideologią marksistowską, podjął się wykazania niesprzeczności pomiędzy naukami przyrodniczymi a teologią. W tym celu prowadził badania z zakresu filozofii Boga i filozofii przyrody. Czynił to w oparciu o spuściznę tomistyczną (s. 25). Natomiast rezydujący w Krakowie abp Karol Wojtyła był nie tylko patronem podejmowanych inicjatyw, lecz sam jako człowiek nauki i kultury angażował się w dialog między naukami przyrodniczymi a myślą chrześcijańską (s. 26). Autor recenzowanej książki wymienia następujące źródła współczesnych inspiracji prac Ośrodka Badań Interdyscyplinarnych: naukowy obraz świata przenikający kulturę; problemy istotne dla europejskiej tradycji filozoficznej, obecne w jej nurtach maksymalistycznym i minimalistycznym; historia idei, których ocena jest traktowana jako układ odniesienia, konieczny w rozważaniach metanaukowych (s. 28). Chodzi więc o badania z zakresu filozofii przyrody, filozofii nauki, historii nauki, filozofii matematyki, filozofii fizyki, teorii względności, teorii kwantów, kosmologii relatywistycznej, pogranicza filozofii, teologii i nauk przyrodniczych, relacji nauka – wiara.

Poddając wnikliwej analizie dorobek znamienitych przedstawicieli Ośrodka Badań Interdyscyplinarnych, wśród których należy na pierwszym miejscu wymienić ks. prof. Michała Hellera oraz abpa prof. Józefa Życińskiego, ks. Krauze wykazał się dużą znajomością zagadnień filozoficznych, szczególnie z zakresu filozofii przyrody i filozofii nauki. Pozwoliła mu ona na zamknięcie metodycznego dyskursu, dotyczącego w szerszej perspektywie relacji nauka – wiara, w trzech klarownie wyróżnionych obszarach problemowych: 1. Rozdzielenie nauk przyrodniczych i teologii; 2. Konflikt nauk przyrodniczych i teologii;

3. Twórcze współlistnienia nauk przyrodniczych i teologii. Podział ten zakłada wzajemną nieredukowalność nauk przyrodniczych i teologii.

W części książki opisującej historyczny konflikt nauk przyrodniczych i teologii odnajdujemy interesujące kwestie dotyczące najgłośniejszych i najbardziej spektakularnych jego przejawów w postaci *sprawy* Galileusza i Darwina. Źródłem wspomnianego konfliktu ks. Krauze poszukuje w kosmologii wczesnochrześcijańskiej oraz w dominacji arystotelizmu w chrześcijańskiej myśli przednowożytnej. Konkluduje, że głównymi kwestiami generującymi ostre polemiki z poglądami Galileusza i Darwina była niewłaściwa interpretacja Pisma św. – próbowano traktować Biblię jako źródło dosłownych informacji przyrodniczych – a także nieznaną regułę rozwoju nauki. Zdaniem autora nie mniej ważny jest tu tzw. czynnik ludzki, umiejscowiony w strukturach polityczno-instytucjonalnych, oraz próba ideologicznego wykorzystania wyników badań przyrodniczych. Ks. Krauze zgadza się ze stwierdzeniem M. Hellera, zgodnie z którym, mimo że w kręgach specjalistów uważa się omawiany konflikt za pozorny i ostatecznie przezwyciężony, to jednak wśród wielu teologów nadal panuje niechęć, a nawet izolowanie się od środowiska reprezentującego nauki przyrodnicze (s. 90). Po lekturze tej partii pracy pozostaje jednak pewien niedosyt. Szkoda, że w swych rozważaniach autor pominął tzw. sprawę Giordano Bruno. Dla wielu współczesnych jest ona bowiem najjaskrawszym przykładem konfliktu między nauką i wiarą, a sam włoski myśliciel jest postrzegany jako główny *męczennik nauki*. Nie przekonują tłumaczenia ks. Krauzego, że brak zainteresowania osobą i poglądami Giordano Bruno podyktowany jest jego niewielkim wkładem do historii nauki (s. 135). Pozostawiając badaczom ocenę postaci i dorobku naukowego włoskiego filozofa należy dostrzec jego znaczenie we współczesnej kulturze, w której urasta do symbolu wolnomyśliciela zamordowanego za poglądy, ofiarę kościelnego *ciemnogrodu*. Niemym świadectwem tych poglądów jest chętnie odwiedzany przez turystów, i nie tylko, rzymski plac Campo di Fiori, gdzie Bruno został spalony i nad którym góruje jego pomnik.

Biorąc pod uwagę niektóre współczesne prądy myślowe o pozytywistycznym zabarwieniu, kwestionujące naukowość teologii i sens jej uprawiania, najciekawsze są treści końcowe, bowiem zostaje tu podjęty problem dialogu nauki i religii w obszarze światopoglądu i kultury. Na podstawie prac autorów związanych z Ośrodkiem Badań Interdyscyplinarnych ks. Krauze wykazuje głębokie zależności zachodzące pomiędzy obrazem świata, światopoglądem i kulturą. W wymienionych „środowiskach dochodzi do spotkania uteoryzowanych aplikacji nauki i religii, jakimi są nauki przyrodnicze i teologia” (s. 169). Zdaniem autora, analiza relacji zachodzących pomiędzy obrazem świata, światopoglądem i kulturą pod kątem zawartych w nich elementów nauk przyrodni-

czych i teologii pozwala na zdiagnozowanie czynników odpowiedzialnych za konflikty, separację lub współpracę wspomnianych dyscyplin. Słusznie zatem zauważa, że [...] „kultura, jako zobiektywizowana aplikacja światopoglądów zanurzonych w niej ludzi, oraz światopogląd, jako subiektywna interioryzacja zastanej kultury, komunikują się za pomocą obrazów świata, wrażliwych zarówno na kontekst kulturowy, jak i na wyznawane przez jednostki wartości. Nauka i religia jako wielkie wartości kulturowe, biorą udział we wspomnianym procesie wymiany obrazów” (s. 169–170).

Cenne wydają się zamieszczone w zakończeniu pracy dwa postulaty dotyczące nowych perspektyw badawczych. Pierwszy to propozycja rozwijania refleksji nad wzajemnymi relacjami nauk przyrodniczych i teologii na polu teologii kultury z wykorzystaniem osiągnięć teologii nauki. Drugi jest mniej konkretny i obwarowany przez autora wieloma zastrzeżeniami. Chodzi o skonstruowanie lub dopracowanie nowych teologiczno-fundamentalnych modeli wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego, które w większym stopniu brałyby pod uwagę dane dostarczane przez nauki przyrodnicze (s. 222–223).

Pozostawiając czytelnikowi radość i trud zmagania się z niewątpliwie ciekawą treścią książki ks. Krauzego i jej niełatwym, hermetycznym językiem, należy jeszcze zwrócić uwagę na cenną przestrożę zwieńczającą dzieło: „wszelkie próby bezpośredniego wprzęgnięcia wyników badań nauk przyrodniczych, chociażby w roli »dowodów«, w dzieło ewangelizacji, grożą zniekształcającym aprioryzmem, prowadzącym mimochodem do naśladownictwa »naukowionej« propagandy antyreligijnej” (s. 222).

Nawiązując do tytułu książki, można stwierdzić, że autorowi udało się przekonać uważnego czytelnika, że *prawda jest jedna*, choć może być postrzegana z różnych punktów widzenia. Wydaje się jednak, że podjęte przez ks. Krauzego badania, ukazane w sposób wielowątkowy, wskazują nie tylko na *dwie księgi*, w których ma być ona zawarta, lecz na całą *bibliotekę*, gdzie z pewnością Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych ma już swoją eksponowaną półkę.

KS. PAWEŁ RABCZYŃSKI

Sprawozdanie z konferencji pt. „Being a young Theologian in the World” (Maynooth/Irlandia, 6–7 listopada 2009 r.).

Pontifical University przy Saint Patrick’s College w Maynooth w Irlandii 6–7 listopada 2009 r. było miejscem międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez studentów i alumnów tego uniwersytetu. Spotkanie zaadresowano do młodych teologów, a tematem była rola teologa w świecie, także w świetle